

मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-२ ची
अंमलबजावणी करण्याबाबत...

महाराष्ट्र शासन ग्राम विकास विभाग

शासन निर्णय क्रमांक: मुग्रायो-२०२१/प्र.क्र.१६५/बांधकाम-४

५ वा मजला, बांधकाम भवन, २५ मझबान पथ,

फोर्ट, मंत्रालय, मुंबई - ४०० ००१

तारीख : ०६ जानेवारी, २०२२

वाचा :

शासन निर्णय, ग्राम विकास विभाग क्रमांक: ग्रासयो-२०१५/प्र.क्र.१२/योजना-९,
दिनांक २८ ऑक्टोबर, २०१५.

प्रस्तावना :

महाराष्ट्र राज्यातील इतर जिल्हा मार्ग व ग्रामीण मार्ग रस्त्यांची सार्वजनिक बांधकाम विभागाने तयार केलेल्या रस्ते विकास आराखडा २००१-२०२१ या योजनेनुसार राज्यातील ग्रामीण रस्त्यांची (इतर जिल्हा मार्ग व ग्रामीण मार्ग) एकुण लांबी २,३६,८९० कि.मी. आहे. ग्रामीण भागातील न जोडलेली गावे/लोकवस्त्या बारमाही रस्त्यांद्वारे जोडण्यासाठी केंद्र शासनाने प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजना अंमलात आणलेली असून सदर योजनेंतर्गत न जोडलेल्या वाड्या-वस्त्या जोडण्यासाठीच्या रस्त्यांची लांबी व अस्तित्वातील दुरावस्था झालेल्या इतर जिल्हा मार्ग व ग्रामीण मार्ग रस्त्यांची दर्जोन्नती करण्यासाठी राज्याला उद्दिष्ट निश्चित करून त्याआधारे टप्पा-टप्प्यात ही योजना राबविण्यात आलेली आहे. प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-१ व २ अंतर्गत राज्यास आतापर्यंत मंजूर उद्दिष्टानुसार साधारणतः २७,४०२ कि.मी. लांबीचे रस्ते मंजूर झालेले आहेत. यापैकी साधारणपणे २६,५८७ कि.मी. लांबीच्या रस्त्यांची कामे पूर्ण करण्यात आली आहेत.

०२. तथापि, महाराष्ट्रातील इतर जिल्हा मार्ग व ग्रामीण मार्ग यांची एकुण लांबी व त्याप्रमाणात दर्जोन्नती झालेल्या रस्त्यांची लांबी कमी प्रमाणात असल्याने, महाराष्ट्र शासनाने उपरोक्त वाचा मधील दिनांक २८ ऑक्टोबर, २०१५ रोजीच्या शासन निर्णयान्वये, प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजनेच्या धर्तीवर मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना सुरू केली होती. सदर योजनेमध्ये सन २०१५-१६ ते २०१९-२० या कालावधीत दर्जोन्नतीसाठी एकुण ३०,३७२ कि.मी. लांबीचे रस्ते व नवीन जोडणीमध्ये एकुण १११ कि.मी. लांबीचे रस्ते मंजूर करण्यात आले होते. या योजनेमुळे ग्रामीण भागातील रस्त्यांच्या गुणवत्ता वाढीस व एकुणच ग्रामीण अर्थव्यवस्थेस मोठ्या प्रमाणात मदत झाली आहे. सद्यस्थितीत सदर योजनेचा कालावधी संपुष्टात आला असल्याने व राज्यातील दर्जोन्नतीसाठी मोठ्या प्रमाणावर प्रलंबित असलेल्या इतर जिल्हा मार्ग व ग्रामीण मार्ग यांची संख्या विचारात घेता, मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजनेचा टप्पा-२ राबविण्याची बाब विचाराधीन होती.

०३. मा.उपमुख्यमंत्री तथा वित्त मंत्री यांनी सन २०२१-२२ च्या अर्थसंकल्पीय भाषणामध्ये ग्रामीण सडक विकास योजनेंतर्गत ग्रामीण भागातील रस्ते विकासाची ४० हजार कि.मी. लांबीची कामे हाती घेऊन ती सन २०२० ते २०२४ या कालावधीत करण्याचे गेल्या अर्थसंकल्पात जाहीर केले होते, पण गेल्यावर्षी टाळेबंदीमुळे उक्त कामे हाती घेता आली नाहीत. त्यातील १० हजार कि.मी. लांबीची कामे यावर्षी हाती घेण्यात येतील, असा उल्लेख केला होता.

०४. या पार्श्वभूमीवर राज्यात मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-२ ची अंमलबजावणी करण्याचा प्रस्ताव शासनाच्या विचाराधीन होता. त्यानुषंगाने शासनाने खालीलप्रमाणे निर्णय घेतला आहे.

शासन निर्णय:

राज्यातील अस्तित्वात असलेल्या व दुरावस्था झालेल्या रस्त्यांची दर्जोन्नती करणे यासाठी मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-१ च्या धर्तीवर, राज्यात **मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-२** या योजनेची टप्प्या-टप्प्यात अंमलबजावणी करण्यात येईल. सदर योजनेंतर्गत प्रथम टप्प्यात रस्ते दर्जोन्नतीसाठी १०,००० कि.मी. लांबीवर काम करण्यात येणार आहे. यापैकी सन २०२१-२२ या वर्षात ३,००० कि.मी. लांबीवर काम करण्यात येईल व उर्वरित लांबी पुढील वर्षात दर्जोन्नतीसाठी विचारात घेण्यात येईल.

निकष :

०२. मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-२ अंतर्गत रस्ते दर्जोन्नतीसाठी १०,००० कि.मी. लांबीचे उद्दिष्ट निश्चित केलेले आहे. यापैकी सन २०२१-२२ मध्ये प्रथमतः ३,००० कि.मी. व तदनंतर पुढील आर्थिक वर्ष २०२२-२३ मध्ये ७,००० कि.मी. रस्ते दर्जोन्नतीचा कार्यक्रम हाती घेण्यात येईल. सदर योजनेंतर्गत ग्रामीण भागातील रस्त्यांची दर्जोन्नती प्राधान्याने पुढील निकषांच्या आधारे करण्यात येईल.

१. प्रत्येक गाव/वस्तीस किमान एक चांगला रस्ता देणे या धोरणांनुसार व रस्ते पृष्ठथर स्थिती दर्शविणाऱ्या Pavement Condition Index (PCI) ची तपासणी आवश्यक असल्याने, सुधारित PCI घेऊन त्या आधारे मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-२ चे कोअर नेटवर्क तयार करण्यात येईल. रस्ते दर्जोन्नती करताना कोअर नेटवर्कमध्ये समाविष्ट असलेल्या इतर जिल्हा मार्ग व ग्रामीण मार्गांचा दर्जोन्नतीसाठी विचार करण्यात येईल. रस्त्यांची निवड व प्राधान्य यादी फररसंबंदी रस्त्यांची स्थिती दर्शविणाऱ्या अनुसूची (Pavement Condition Index) अन्वये तालुकानिहाय निश्चित करण्यात येईल.

२. कोअर नेटवर्कमधील ज्या रस्त्यांची कामे प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजना टप्पा-३, मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-१, जिल्हा परिषद व इतर संस्थेकडून हाती घेण्यात आली आहेत

- ते रस्ते विचारात घेतले जाणार नाहीत. तसेच आदिवासी उपयोजनेंतर्गत आदिवासी विकास विभागाच्या अंमलबजावणी यंत्रणेमार्फत आदिवासी क्षेत्रातील ज्या रस्त्यांची कामे करण्यात येत आहेत वा प्रस्तावित आहेत, ते रस्ते विचारात घेतले जाणार नाहीत.
३. लोकसंख्या - ५०० पेक्षा अधिक लोकसंख्या असणाऱ्या गावे/वस्तींचा विचार प्रथम करण्यात येईल.
 ४. महानगरपालिका, साखर कारखाने, औष्णिक विद्युत केंद्र, वाळु-खडीच्या खदाणी, मोठ्या नद्या, अधिकृत औद्योगिक विकास महामंडळ परिसरापासून १० कि.मी.च्या आणि नगरपालिका, नगरपरिषद, नगर पंचायत, छावणी बोर्ड हद्दीपासून ५ कि.मी.च्या मर्यादेत इतर जिल्हा मार्ग व ग्रामीण मार्गांची धावपट्टी आवश्यकतेनुसार ५.५० मी. व रस्त्यांचे संकल्पन IRC.३७-२०१८ नुसार करण्यात यावे. उर्वरित क्षेत्रासाठी मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-१ प्रमाणे धावपट्टी व संकल्पनांच्या तरतूदी लागू राहतील.
 ५. हाती घेण्यात येणाऱ्या रस्त्याची किमान लांबी १ कि.मी. आवश्यक राहिल.
 ६. निवड झालेल्या रस्त्यांवर पाईप मोऱ्या (CD Works/Causeways) घेता येतील. नवीन पुल किंवा पुलांची पुनर्बांधणीबाबत निधी उपलब्धतेच्या अनुषंगाने स्वतंत्रपणे विचार करण्यात येईल.
 ७. कोअर नेटवर्कमध्ये समाविष्ट झालेले राष्ट्रीय महामार्ग, राज्य मार्ग, प्रजिमा यांचेवर काम घेता येणार नाही. तथापि, प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजना टप्पा-१ मधील रस्त्यांची कामे पूर्ण होऊन १० वर्ष झालेले परंतु दुरावस्थेत असणारे रस्ते घेता येतील.
 ८. वरील १ मध्ये नमुद प्रक्रियेप्रमाणे निवड झालेल्या रस्त्यांवरील राज्य परिवहन महामंडळाच्या एस. टी. बसच्या फेऱ्यांची संख्या विचारात घेण्यात येईल. म्हणजेच ज्या ग्रामीण रस्त्यांवर जास्त वर्दळ आहे, अशा रस्त्यांचा प्राधान्याने विचार करण्यात येईल.
 ९. दर्जोन्नतीसाठी रस्ते विकास आराखड्यानुसार राज्यातील अस्तित्वात असलेल्या इतर जिल्हा मार्ग व ग्रामीण मार्ग रस्त्यांची एकूण लांबी व त्या जिल्ह्यातील इतर जिल्हा मार्ग व ग्रामीण मार्ग यांच्या लांबीच्या प्रमाणात त्या जिल्ह्यास अनुज्ञेय होणाऱ्या लांबीचा विचार केला जाईल. प्रत्येक जिल्ह्यांतर्गत तालुक्यातील इतर जिल्हा मार्ग व ग्रामीण मार्ग यांच्या लांबीच्या व संबंधित तालुक्याच्या भौगोलिक क्षेत्राच्या प्रमाणात तालुक्यास अनुज्ञेय लांबी काढण्यात येईल. सन २००१ ते २०२१ या रस्ते विकास योजनेतील इतर जिल्हा मार्ग व ग्रामीण मार्गांच्या लांबीतून इतर दर्जात म्हणजेच राष्ट्रीय महामार्ग, राज्य मार्ग, प्रमुख जिल्हा मार्ग यामध्ये दर्जोन्नत झालेली, अस्तित्वात नसलेली लांबी वगळण्यात येईल. तसेच

योजनेतर्गत जिल्हा उद्दिष्ट ठरविताना सद्यस्थितीत निव्वळ शिल्लक लांबी विचारात घेतली जाईल.

१०. रस्ते निवडीसाठी गुणांकन पद्धत अवलंबविण्यात येईल. वरील २ ते ९ येथील मुद्दे विचारात घेऊन मुल्यांकनाआधारे रस्त्यांची निवड करण्यात येईल. याबाबतच्या सूचना स्वतंत्रपणे निर्गमित करण्यात येतील.

निधी :

०३. मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-२ योजनेतर्गत १०,००० कि.मी. लांबीच्या रस्ते दर्जोन्नतीचे उद्दिष्ट ठरविण्यात आले असून साधारणतः प्रति कि.मी. रु.७५.०० लक्ष याप्रमाणे या प्रकल्पाची एकूण किंमत साधारणपणे रु.७५००.०० कोटी इतकी आहे. त्यानुसार सन २०२२-२३ मध्ये साधारणपणे रु.३०००.०० कोटी व त्यापुढील वर्षात रु.४५००.०० कोटी इतका निधी आवश्यक आहे. जिल्हा नियोजन समितीला रस्ते क्षेत्रासाठी उपलब्ध करून देण्यात येणाऱ्या निधीव्यतिरिक्त, जिल्हा नियोजन समितीला प्रतिवर्षी उपलब्ध होणाऱ्या निधीच्या १० टक्के निधी मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजनेसाठी उपलब्ध करून देण्यात येईल. तसेच आवश्यकतेनुसार नाबार्ड बँक, आशियाई विकास बँक वा तत्सम संस्थेकडून कर्जरूपी निधी उपलब्ध करून घेण्यात येईल.

जिल्हा निवड समिती :

०४. रस्त्यांची निवड करण्यासाठी जिल्हा स्तरावर पालकमंत्री यांच्या अध्यक्षतेखाली समिती नियुक्त करण्यात येईल. त्यात जिल्ह्यातील अन्य मंत्री (ज्या जिल्ह्यात अन्य मंत्री नसतील अथवा एकापेक्षा अधिक मंत्री असतील तेथे मुख्यमंत्री निर्देशित करतील असे मंत्री), जिल्ह्यातील पालकमंत्री निवडतील असे २ विधानसभा सदस्य, संबंधित विभागातील अधीक्षक अभियंता (प्र.मं.ग्रा.स.यो.), महाराष्ट्र ग्रामीण रस्ते विकास संस्था व संबंधित जिल्ह्यातील कार्यकारी अभियंता (प्र.मं.ग्रा.स.यो.), महाराष्ट्र ग्रामीण रस्ते विकास संस्था यांचा समावेश करण्यात येईल. या समितीचे सदस्य सचिव या नात्याने समितीस योजनेच्या निकषाप्रमाणे जिल्ह्यातील रस्त्यांची तालुकानिहाय यादी संबंधित जिल्ह्याचे कार्यकारी अभियंता (प्र.मं.ग्रा.स.यो.) हे सादर करतील. त्या आधारे ही समिती विहित केलेल्या निकषानुसार दिलेल्या उद्दिष्टाच्या मर्यादेत रस्त्यांची निवड करेल. याबाबतच्या सूचना स्वतंत्रपणे निर्गमित करण्यात येतील.

०५. मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-२ साठी इतर जिल्हा मार्ग व ग्रामीण मार्ग यांचे तयार करण्यात येणारे कोअर नेटवर्क जिल्हा परिषदांच्या माहितीसाठी त्यांच्या निदर्शनास आणण्यात येईल.

०६. सदर योजनेसाठी जिल्हा नियोजन समितीच्या रस्ते क्षेत्रातील निधी देखील उपलब्ध करून घेण्यात येणार असल्याने, त्या निधीअंतर्गत ज्या लांबीवर काम करण्यात येणार आहे, त्या

रस्त्यांची वरील परिच्छेद २ मध्ये नमुद केलेल्या निकषानुरूप निवड, उपरोक्त परिच्छेद क्रमांक ४ मधील जिल्हा स्तरावरील पालकमंत्री यांच्या अध्यक्षतेखालील समितीमार्फत करण्यात येईल व रस्त्यांची सदरहू निवड यादी जिल्हा नियोजन समितीच्या माहितीसाठी पाठविण्यात येईल.

०७. मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-२ अंतर्गत एकुण लांबीपैकी ३० टक्के लांबी संशोधन व विकासासाठी राखून ठेवण्यात येईल व अशा रस्त्यांच्या लांबीचे मान्यता देण्याचे अधिकार शासनास असतील.

०८. मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-१ राबविण्यासाठी, ग्राम विकास विभागांतर्गत कार्यरत असलेले अभियांत्रिकी सेवेतील सचिव श्रेणीतील अभियंता व त्यांच्या मदतीसाठी मुख्य अभियंता तसेच एक अतिरिक्त मुख्य कार्यकारी अधिकारी/उप सचिव दर्जाचा अधिकारी यांचा एक विशेष अंमलबजावणी कक्ष स्थापन करण्यात आलेला आहे. मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-२ ची अंमलबजावणी सदर कक्षाद्वारेच करण्यात येईल.

०९. मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-२ च्या अंमलबजावणीत संबंधित पालकमंत्री यांच्या समितीने मान्यता दिलेल्या कामांचे संदर्भात कालबद्ध पद्धतीने कामे पूर्ण करण्यासाठी आवश्यकता वाटल्यास भुसंपादन व इतर अडचणी दूर करण्यासाठी संबंधित जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखाली संबंधित मुख्य कार्यकारी अधिकारी (जिल्हा परिषद), मुख्य अभियंता (प्र.मं.ग्रा.स.यो.), पुणे, संबंधित अधीक्षक अभियंता व कार्यकारी अभियंता, प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजना यांची समिती गठित करण्यात येईल.

१०. मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-२ हा शासनाचा महत्वाकांक्षी कार्यक्रम असल्याने, या कार्यक्रमाला पुरेसे मनुष्यबळ असण्याची आवश्यकता आहे. सबब, मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-१ अंतर्गत कार्यरत मनुष्यबळाच्या आधारे सदर योजना राबविण्यात येईल.

अंमलबजावणी :

११. मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-१ हा महाराष्ट्र ग्रामीण रस्ते विकास संस्थेमार्फत राबविण्यात येत आहे. त्याच धर्तीवर मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-२ हा ग्राम विकास विभागाच्या अधिनस्त असलेल्या महाराष्ट्र ग्रामीण रस्ते विकास संस्थेमार्फत राबविण्यात येईल.

१२. मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-१ अंतर्गत जे निकष विहित केलेले आहेत, त्या निकषानुसारच मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना टप्पा-२ साठी अन्य सर्व बाबी उदा.निविदा प्रक्रिया, गुणवत्ता तपासणी, रस्त्यांचा ५ वर्षांचा दोष दायित्व कालावधी, वित्तीय नियंत्रण इत्यादी लागू राहतील.

१३. सदर योजना अंमलबजावणीचे टप्पे पुढीलप्रमाणे असतील.

१. नवीन कोअर नेटवर्क तयार करणे.
२. PCI सर्वेक्षण व प्राधान्यक्रम यादी तयार करणे.
३. तदनंतर रस्ते निवड.
४. रस्ते निवडीनंतर सविस्तर सर्वेक्षण व अंदाजपत्रक तयार करणे.
५. सविस्तर प्रकल्प अहवालासह प्रस्ताव शासन मान्यतेसाठी सादर करणे.
६. शासनाने प्रशासकीय मान्यता दिल्यानंतर निविदा प्रक्रिया राबवून प्रत्यक्ष कार्यारंभ आदेश देणे.

१४. सदर योजनेतील प्रत्यक्ष कामांचे संनियंत्रण व गुणनियंत्रण याबाबत शासनामार्फत स्वतंत्रपणे सूचना निर्गमित करण्यात येतील.

१५. प्रस्तुत योजना राबविण्यासाठी काही प्रशासकीय निधी आवश्यक असल्याने प्रत्येक वर्षी उपलब्ध होणाऱ्या राज्य निधीपैकी ४ टक्के निधी प्रशासकीय कामांसाठी राखून ठेवण्यात येईल. त्यापैकी ३० टक्के निधी प्रत्येक जिल्ह्यासाठी तर ७० टक्के निधी हा राज्य स्तरावर या योजनेकरिता उपलब्ध करावयाच्या मनुष्यबळ, बैठका, निविदा प्रसिद्धी व इतर अनुषंगिक कामांकरिता राखून ठेवण्यात येईल.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा सांकेतांक २०२२०१०६१४४४४१४८२० असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(प्रविण जैन)

वित्तीय नियंत्रक तथा उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. मा. मुख्यमंत्री महाराष्ट्र राज्य, यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई
२. मा. उप मुख्यमंत्री महाराष्ट्र राज्य, यांचे उप सचिव, मंत्रालय, मुंबई
३. मा. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई.
४. मा. विधानसभा सदस्य, मा. विधानपरिषद, सदस्य.
५. महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता) महाराष्ट्र-१, मुंबई.
६. महालेखापाल (लेखा परिक्षा), महाराष्ट्र-१, मुंबई.
७. विभागीय आयुक्त, महसूल विभाग, सर्व.

८. प्रधान सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, विधान भवन, मुंबई *(पत्राने).
९. मुख्य अभियंता (प्र.मं.ग्रा.स.यो.), महाराष्ट्र ग्रामीण रस्ते विकास संस्था, पुणे.
१०. जिल्हाधिकारी, सर्व.
११. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद, सर्व.
१२. मा.मंत्री (ग्रा.वि.) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
१३. मा.राज्यमंत्री (ग्रा.वि.) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
१४. अधीक्षक अभियंता (प्र.मं.ग्रा.स.यो.), महाराष्ट्र ग्रामीण रस्ते विकास संस्था, सर्व विभाग.
१५. कार्यकारी अभियंता (प्र.मं.ग्रा.स.यो.), महाराष्ट्र ग्रामीण रस्ते विकास संस्था, सर्व जिल्हे.
१६. मा.अ.मु.स. (ग्रा.वि. व पं.रा.), ग्राम विकास विभाग, यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई.
१७. मा.सचिव, (मु.मं.ग्रा.स.यो.), ग्राम विकास विभाग, यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई.
१८. मंत्रालयीन विभाग, सर्व.
१९. सह सचिव/उप सचिव सर्व, ग्राम विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
२०. सर्व कार्यासने, ग्राम विकास विभाग, बांधकाम भवन, मंत्रालय, मुंबई.
२१. निवड नस्ती (कार्यासन बांधकाम-४) ग्राम विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.